

بسمه تعالی خلاصه سیاستی

محصولات غذایی تراریخته، آلاینده ها و تقلبات مواد غذایی؛ چالش ها و راهکارها*

چکیده

اجرای سند ملی امنیت غذایی، توجه ویژه به موضوع محصولات غذایی تراریخته و اطلاع رسانی شفاف به مصرف کننده، مدیریت تقلبات و آلاینده های مواد غذایی، و ارتقاء سواد و فرهنگ عمومی سلامت غذا در کشور میتواند کمک شایانی به ارتقاء سلامت جامعه نماید. **کلیدواژه ها:** سند ملی امنیت غذایی، محصولات غذایی تراریخته، مدیریت آلاینده ها و تقلبات مواد غذایی

مقدمه

در حوزه مواد غذایی، امروزه دولت ها علاوه بر تامین مواد غذایی، وظیفه نظارت بر کیفیت، سلامت و اصالت مواد غذایی (Food Integrity) را نیز بر عهده دارند. با توجه به مصرف روزانه انواع مواد غذایی و آشامیدنی توسط عموم مردم، وجود آلاینده ها و تقلبات در مواد غذایی، سلامت عمومی را به شدت دچار مخاطره می نماید و با ایجاد انواع بیماری های حاد و مزمن علی الخصوص سرطانزایی، هزینه بخش درمان را به شدت افزایش میدهد. لذا سازمان جهانی بهداشت و سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد اهتمام ویژه ای به این موضوع داشته و برنامه های متعددی را برای کیفیت، اصالت و سلامت مواد غذایی در دستور کار خود داده اند. از طرف دیگر، کشورهای پیشرفته دنیا نیز با اقدامات مختلفی از جمله قانونگذاری در حوزه کنترل آلاینده ها و تقلبات، غذا های تراریخته و با توسعه فناوری های نوین برای شناسایی برخط و سریع آلاینده ها و تقلبات با حسگر های هوشمند و هوش مصنوعی، پایش منظم آلاینده ها و تقلبات در مواد غذایی و انجام مطالعات ارزیابی و مدیریت خطر، برخورد شدید با متقلبین، نظارت جدی بر واردات مواد غذایی و محصولات تولیدی کشور، و ارتقاء فرهنگ عمومی سلامت و اصالت غذا، به ارایه غذای باکیفیت، سالم و اصل به مردم مبادرت میکنند. همچنین موضوع محصولات غذایی تراریخته نیز به شدت مورد توجه دولت ها بوده و آنها ضمن پایش و کنترل مواد غذایی تراریخته خصوصاً در هنگام واردات مواد غذایی و محصولات کشاورزی آن، اقدامات لازم برای تشخیص آسان مواد تراریخته توسط مصرف کننده در هنگام خرید مواد غذایی را نیز به عمل آورده اند.

۱. محصولات غذایی تراریخته

• در کشور ما اقداماتی در خصوص نشانه گذاری مواد غذایی تراریخته به عمل آمده است. بر اساس گزارش سازمان غذا و دارو، برای کلیه محصولات غذایی حاوی یا حاصل از محصولات تغییر ژنتیکی یافته به صورت خالص یا ترکیبی با هر درصدی در فرمولاسیون، باید عبارت "تغییر ژنتیکی یافته" یا "تراریخته" برای جزء تراریخته ذکر شود. بر اساس تبصره ۴ ماده ۴ آیین نامه اجرایی بند ب ماده ۷ قانون ایمنی زیستی "درج هرگونه عبارت یا علامت دیگر به عنوان

برچسب گذاری محصولات تغییرشکل یافته ژنتیکی (تراریخته) مستلزم کسب مجوز از شورای ملی ایمنی زیستی است" که تاکنون این شورا متأسفانه مجوزی جهت درج لوگو یا آرم برای محصولات تراریخته صادر ننموده است.

چالش ها

- در حال حاضر، در بعضی محصولات غذایی موجود در بازار، عبارت "تغییر ژنتیکی یافته" یا "تراریخته" برای جزء تراریخته ذکر میشود که بسیار به سختی توسط مصرف کننده قابل شناسایی است و از لوگو یا آرم برای شناسایی راحت و آسان محصولات تراریخته توسط مصرف کننده استفاده نمیشود.
- عدم وجود مجوز جهت درج لوگو یا آرم برای محصولات تراریخته
- عدم پیگیری سازمان غذا و دارو از شورای ملی ایمنی زیستی جهت صدور مجوز برای درج لوگو یا آرم برای محصولات تراریخته

راهکارها

- درخواست و پیگیری سازمان غذا و دارو از شورای ملی ایمنی زیستی جهت صدور مجوز برای درج لوگو یا آرم برای محصولات تراریخته
- پس از صدور مجوز، لازم است سازمان غذا و دارو شرکت های تولید کننده مواد غذایی برای درج لوگو یا آرم واضح و مشخص برای شناسایی سریع و آسان محصولات تراریخته توسط مصرف کننده

۲. آلاینده های مواد غذایی

- در کشور ما اقداماتی برای تعیین حدود مجاز برای انواع آلاینده ها و در ادامه توسعه روش های آنالیز برای شناسایی این آلاینده ها در مواد غذایی و نهایتاً پایش و کنترل آنها در محصولات وارداتی و تولید داخل به عمل آمده است. ولی متأسفانه با توجه به شناسایی صدها آلاینده مواد غذایی و گسترش تعداد آنها در دهه اخیر، در حال حاضر چالش های متنوعی در مورد پایش آلاینده ها در مواد غذایی و محصولات کشاورزی، ارزیابی خطر آنها و مدیریت این خطرها وجود دارد.

چالش ها

- نارسایی قانون حمل مستقیم مواد غذایی و محصولات کشاورزی از گمرکات کشور

* محتوای این سند برگرفته از ارائه موضوع در یکصد و بیست و ششمین جلسه شورای آینده نگاری و نظریه پردازی سلامت فرهنگستان علوم پزشکی توسط دبیرخانه شورای عالی سیاست و امنیت غذایی در مهر ماه ۱۴۰۲ است.

- فقدان برنامه راهبردی و نقشه راه برای مدیریت و کنترل آلاینده ها در مواد غذایی
- فقدان کمیته ملی ارزیابی خطر در کشور
- فقدان گزارش سالیانه از وجود آلاینده ها در مواد غذایی
- عدم انجام مطالعات در خصوص سبب غذایی مطلوب
- عدم انجام ارزیابی خطر آلاینده ها با توجه به وجود اطلاعات حاصل از آنالیز آلاینده ها در هزاران نمونه مواد غذایی در هر سال
- عدم بروز رسانی حدود مجاز آلاینده ها در مواد غذایی بر اساس نتایج حاصل از ارزیابی خطر
- عدم تدوین حدود مجاز برای آلاینده هایی که تاکنون برای آنها حدود مجاز وضع نشده است
- عدم توسعه روش های تشخیص و آنالیز برای آلاینده های نوظهور در مواد غذایی
- عدم توسعه روش های نوین غربالگری و استفاده از روش هایی مانند هوش مصنوعی برای آنالیز سریع، آسان و ارزان آلاینده ها

راهکارها

- اجرایی نمودن سند ملی امنیت غذایی با تدوین برنامه راهبردی و نقشه راه برای مدیریت و کنترل آلاینده ها در مواد غذایی
- لغو فوری قانون حمل مستقیم مواد غذایی و محصولات کشاورزی از گمرکات کشور
- تشکیل کمیته ملی ارزیابی خطر در کشور با حضور متخصصین برجسته کشور
- تهیه گزارش سالیانه از وجود آلاینده ها در مواد غذایی
- انجام مطالعات روی سبب غذایی
- ارزیابی خطر آلاینده ها با توجه به وجود اطلاعات حاصل از آنالیز آلاینده ها در هزاران نمونه مواد غذایی در هر سال
- بروز رسانی حدود مجاز آلاینده ها در مواد غذایی بر اساس نتایج حاصل از ارزیابی خطر
- عدم تدوین حدود مجاز برای آلاینده هایی که تاکنون برای آنها حدود مجازی وضع نشده است
- برنامه ریزی برای توسعه روش های آنالیز غربالگری و پیشرفته دستگاهی برای آنالیز آن دسته از آلاینده ها که روش آنالیزی برای آنها موجود نیست
- توسعه روش های نوین غربالگری با استفاده از حسگرهای هوشمند و هوش مصنوعی برای آنالیز سریع، آسان و ارزان آلاینده ها

انجام بیوتورویسم منتهی می شود. این موضوع بسیار پیچیده بوده و احتیاج به برنامه ریزی و هماهنگی دستگاه های مختلف برای مبارزه با این پدیده بسیار خطرناک دارد. از مهمترین محورهای مدیریت تقلبات مواد غذایی میتوان به شناسایی نقاط آسیب پذیر در زنجیره عرضه مواد غذایی، برنامه ریزی برای توسعه فناوری های نوین شناسایی تقلبات، قانونگذاری، آموزشهای مردمی و برخورد قضایی با متقلبین اشاره نمود. در بسیاری از کشورهای دنیا ساختارهای ویژه ای در زمینه اصالت و مدیریت تقلبات مواد غذایی تشکیل شده است.

چالشها

- فقدان ساختار مستقلی در کشور برای مدیریت تقلبات در مواد غذایی و محصولات کشاورزی
- فقدان برنامه راهبردی و نقشه راه برای مدیریت و کنترل تقلبات در مواد غذایی
- عدم همکاری بین بخشی برای مدیریت تقلبات در کشور
- عدم انجام آزمایشات شناسایی تقلبات توسط سازمان های نظارتی در مورد بسیاری از مواد غذایی
- فقدان روش ها و فناوری های نوین آنالیز برخط شناسایی تقلبات در زنجیره عرضه مواد غذایی
- قانون حمل مستقیم مواد غذایی و محصولات کشاورزی از گمرکات کشور
- فقدان قوانین و اقدامات بازدارنده قوی و شدید برای افراد، صنایع و عرضه کنندگان مواد غذایی که در زنجیره تولید و عرضه به انجام تقلبات مبادرت میکنند.
- فعالیت مجموعه های فروش مستقیم و یا اینترنتی مواد غذایی بدون نظارت سازمان های نظارتی
- عدم آموزش جامعه در زمینه های ضروری
- عدم آگاه سازی مردم جهت کشف تقلبات با روش های آسان

راهکارها

- اجرایی نمودن سند ملی امنیت غذایی با تدوین برنامه راهبردی و نقشه راه برای مدیریت و کنترل تقلبات در مواد غذایی
- لغو فوری قانون حمل مستقیم مواد غذایی و محصولات کشاورزی از گمرکات کشور
- ایجاد ساختاری مستقل در سازمان غذا و دارو و وزارت جهاد کشاورزی برای مدیریت تقلبات در مواد غذایی و محصولات کشاورزی
- توسعه همکاری بین بخشی برای مدیریت تقلبات در کشور
- تصویب قوانین و اقدامات بازدارنده قوی و شدید برای مدیریت تقلبات مواد غذایی و برخورد قضایی با متقلبین
- اجباری نمودن انجام آزمایشات شناسایی تقلبات مواد غذایی توسط سازمان های نظارتی در مورد مواد غذایی که در دستور کار نیستند

۳. تقلبات مواد غذایی

- متأسفانه موضوع تقلبات مواد غذایی و محصولات کشاورزی از سال ۱۳۹۲ در جهان وارد مرحله جدیدی شده است و تلاش های سازمان یافته ای برای ورود مواد غذایی تقلبی به بازار مصرف در دنیا انجام میشود که به کم فروشی، ارایه مواد غذایی بی کیفیت و در مواردی حاوی مواد سمی و سرطانزا به مصرف کننده، و احتمال

در کنار اقدام جهت اجرای راهکارهای ذکر شده در هر بخش، حمایت‌های مورد نیاز جهت تحقق اهداف عبارتند از:

- توجه ویژه به اجرای دقیق سند ملی امنیت غذایی
- تدوین برنامه های راهبردی و نقشه راه
- افزایش همکاری های بین بخشی بین سازمان ها و وزارتخانه ها
- توسعه سازمان های مردم نهاد در حوزه غذا
- تقویت بخش غذا در شورای عالی سلامت و امنیت غذایی

- توسعه روش های نوین غربالگری با استفاده از حسگرهای هوشمند و هوش مصنوعی برای آنالیز برخط، سریع، آسان و ارزان تقلبات در زنجیره عرضه مواد غذایی
- نظارت و کنترل فعالیت مجموعه های دارای فروش مستقیم و یا اینترنتی مواد غذایی بوسیله نظارت سازمان های نظارتی
- توسعه آموزش های مردمی برای شناسایی آسان تقلبات